

Joel Lehtonen

PUNAINEN MIES

Joel Lehtonen

PUNAINEN MIES

SAGA
EGMONT

Joel Lehtonen

Punainen mies

SAGA Egmont

Punainen mies

Cover image: Shutterstock

Teoksen henkilöhahmot ja kieli eivät kuvasta kustantajan kantaa tai näkemystä. Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, joka kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726307429

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

I

Tistelberg oli matkalla sisämaahan, toimitukseen, jonka Onni Tarkkanen oli ottanut huolekseen. Oli talvi, vähän ennen joulua. Päivät lyhyet kuin kaksi hämärää reunatusten, välissä kalpean valon rako. Pimeä aamu ja harmaan päivän alku olivat kuluneet paikallisradan junassa, hupaisen pienessä kuin leikkijuna; ja jouduttaessa muutama asemaväli päärataa oli jo tullut tuo toinen hämärä, — ikäänkuin jollakin unijuomalla tylsyyteen vaivuttava ...

— Nyt siitä oli päästy ... jostakin!

Päästy — Julia Oljemarkista? Tässä hän istui, pitkävartiset saappaat jalassa, lyhyt turkki yllään, ja tuttu, paikoin numerottomaksi kulunut mittanauha, diopteri ja Tarkkasen kipreegeli yläpuolellaan hyllyllä ...

Päästykö? Kun hän sitä ajattelikin, alkoi sydäntä ahdistaa autius. — Ja sitten hän iloitsi. Eihän oltu päästykään, — oli ainoastaan ikäänkuin otettu lomaa, — hengähdysaikaa!

Mitä sitten tulisi, ei hän kärsinyt mieltä. Nyt oli hänellä mielestään — oikeus levätä.

Ja hän istui tosiaan melkein ajatuksettomana. Piippukin unohtui välistä pitkäksi aikaa ...

Näin sitä nyt koluutettiin itää kohti. Sitten oli käännättävä pohjoiseen.

Hän matkusti kolmannessa luokassa, varaton mies, — ja kansanmies. Kansahan oli hänestä hauskempaakin kuin säätyläiset ... Tulia sytytettiin vaunujen lamppuihin, sota-ajan kehnoilla aineilla palavia tulia tomun samentamien kupujen sisään ... Juna täynnä venäläistä sotaväkeä, — lian

ja ikäänkuin koko noiden sotamiesraukkain olemuksen surkeuden lemua ... Pohjoiseen heidätkin vietiin. Mitä varten? Kuka tiesi, mitä Venäjä täällä puuhaili, — kuin kotonaan vieraan rodun keskuudessa, antamatta maan oikeille omistajille vihjausta suunnitelmistaan. Sotilaat, joukossa nytkin paljon nuoria poikia, porisivat omaa kieltään, jota Tistelberg ei enää yhtään ymmärtänyt, niin taitavasti oli tarmokas panslavistinen venäjänkielen opettaja Bobrikoffin aikoina päntännyt hänenkin päähänsä venäjää. Porisivat aikansa, ja väsähtivät nukkumaan penkeille, roskaamalleen permannolle ja tavarahyllyille, tukkien jaloillaan kulkijoilta tien. Muutamia hoippui kuitenkin juovuksissa sinne ja tänne, kiistellen keskenään ja hoilaten. No, Luojan kiitos, pian pääsisi Isidor oman kansansa pariin, — etäälle, syrjäseudulle! — Jokin emäntä katseli sotamiesten ryypiskelyä, kuunteli heidän lauleskeluaan, — ja yhtäkkiä lehahtivat hänen kasvonsa vihasta punaisiksi, hän kavahti paikaltaan, kasasi kiivain elein kampeensa kokoon ja huudahti:

»Ja minä kun en rupea ryssien kanssa olemaan samassa vaunussa!» Emäntä meni.

Tistelberg katseli vielä sotamiesten rehjastelua ja siirtyi sitten samanne päin kuin tuo emäntäkin, ryssiin kyllästyneenä. Seuraavassa vaunussa matkusti miltei pelkästään suomalaisia. Siellä ei paljon poristu. Ei juteltu, ei laulettu ... Istuttiin vaiti ... Torkuttiin. — Oltiin ehditty syvälle sisämaahan, päivä pitkälle kulunut. — Vain yhdestä nurkasta, jossa paperossit tuprusivat, kuului reissusällien korttien läiskinä ja heidän kiroilunsa, — kiroilu yhtämittäisinä, lukemattomina toisintoina. Ja sällit ryypäsivät. Äskeinen emäntä alkoi nytkin nurista, sillä joku jätkistä ryhtyi vetämään jotakin törkeää laulua. Miehet vastasivat sadattelulla, haukkuivat emäntää manttaalipösöksi, jollaiset eivät totelleet rajahintoja, vaan

nylkivät nykyään nahankin ihmisiltä ... Pikku lapsi itkeskeli eräässä nurkassa ... Emäntä ei vastannut jätkille, — ja sitten hän nukkui istualleen, mahtava vatsa koholla, suu auki, luomet elottomina, — kuorsahteli makeasti ... Myöskin sällit painoivat lopulta otsatupsuiset päänsä seiniin ja nukkuivat, nostaen patiininsa vastapäätä istuvien syliin, yhtä häikäilemättä kuin ryssät ...

Isidorille tuli yhtäkkiä omituinen mielikuva: siinä he makasivat, nuo väsyneet, — hänen oma kansansa ... Heidän kasvonsa näyttivät unessa niin kummallisen kalseilta, hengettömiltä; niin, ne kasvot olivat — kuin jotakin ... kuollutta massaa.

Miksi hän ei ollut mennyt esimerkiksi sällien joukkoon, puhelemaan heidän kanssaan?

Ah, hän oli kai alkanut ajatella Juliaa, sittenkin ...

Tuossa he tohisivat, hyllyivät, nuo uupuneet; eräät aivan kuin imivät unta. Minne lienevät olleet, kukin heistä, matkalla? Mikä asia tai pakko heitä jokaista ajoi? — Ja minne Tistelberg itsekin oli menossa? Mitä varten?

Nukkujat tuossa olivat hänestä jollakin tavoin ikäänkuin kuolleita! Sääli tuli heitä ... Ja säälittävältä tuntui hän itsekin, säälittävimmältä kaikista näistä, jotka kuljeksivat jokainen omaan kohtaloonsa, — ehkä enimmät varsin heikon vaistonsa nojalla; mutta kärsivät, kun vaisto saattoi heidät auttamattomaan ansaan ...

Miksi oli hän lähtenyt maalle? Julia, — tai paremminkin se, että hän oli Julian kohdannut, oli hänet pakottanut siihen! Ajanut — pakenemaan.

Ihmis-poloiset tässä vaunussa tuntuivat yhtäkkiä ikäänkuin jonkin sellaisen vastakohtalta, mihin hän siellä merenrantakaupungissa oli tottunut ... Hän alkoi jälleen nähdä Julia Oljemarkin ... sielullaan. Se näkeminen tuotti kohottavaa mielihyvää. Julia istui varmaan paraikaa takkavalkean ääressä, — kenties omassa kamarissaan, jossa

kaapin kullatut koristeet kiiluivat. Kohenteli kauneilla, puhdasmuotoisilla käsillään säkenöivää tulta, — ja ajatteli Isidoria! Isidor näki hänen ylpeän, hieman pöyhkeänkin, profiilinsa hiilustan valossa. Hänen vaaleat, ohuthipiäiset kasvonsa hehkusta punertavina. Hänen kaarevan otsansa, jossa asui niin paljon kauniita ajatuksia. Tukan, tumman ja ruskean, jonka muutamia harmaita hapsia hän — ei nyt muistanut. Nuo hymyilevät huulet, joita hän oli suudellessa — purrut. Ja vielä enemmän: näki Julian värisevän lieden edessäkin viluisena tai — halusta saada hyväilyjä.

Menneisyyden kuva kiihoitti autuaallisemmin kuin mennyt todellisuus ...

Nämä ihmiset tässä: ne alkoivat tuntua hänestä, omituista ja naurettavaa kyllä, ikäänkuin onnettomilta: yhdelläkään heistä ei varmaan ollut sellaista ajateltavaa, sellaista haavetta kuin Julia Oljemark!

Jonakin erikoisuutena tulisi hän nyt kantamaan tuota naista sydämessään siellä maalla, ja olisi siitä syystä itsekin erikoinen! Kulkisi näöltään kylläkin samanlaisena kuia nuo toisetkin tuossa, heidän vertaisenaan ulkonaisissa suhteissa; jopa saattoi hän olla kohtalon sisäisen pulman vuoksi säälittävämpikin kuin he. Mutta hänellä olisi toki salainen rikkautensa, lohdutus, jolla olisi voima antaa hänen uskoa olevansa jotakin — parempaako?

II

Matkustajakodissa, johon Tarkkanen oli neuvonut hänen menemään ja josta hänet seuraavana aamuna noutaisi maalle se kansakoulunopettaja, jolle Tarkkanen oli virkaveljeään kirjeellä suositellut, siellä sisämaan kaupungissa oli tuossa matkustajakodissa ensinnäkin näytettävä passi. Passia vaati rouva ehdottomasti, jo ennenkuin insinööri ehti ollenkaan nurista vastaan. Sitten hän nurisi moisesta innokkaasta kättämisestä: se oli hänestä liiallista ryssien määräysten tottelemista, ja pakkoa yksilöäkin kohtaan, — pakkoa, jota esimerkiksi Helsingissä osattiin kiertää! Rouva kiihtyi julkeaksi. Sanoi että viisi hirttä oli tuosta poikki sellaiselle, ken ei tahtoisu totella. Määräyksen oli antanut tämän kaupungin poliisimestari, joka vaati yhä tiukemmin passien tarkastamista. Eihän herra vain ollut sitä joukkiota, jota tunkeutui silloin tällöin tähänkin matkustajakotiin, matkustaakseen ilman passeja — minne?

»Saksaanko? Sitäkö tarkoitatte?» jatkoi Tistelberg, mainitsematta kuitenkaan jääkäri-sanaa, jonka hän tosin oli kuullut sekä Oskar Klingstedtin että Idellin suusta niissä kansanopistoiltamissa, mutta jota muuten ei vielä missään muualla tunnettu. »Ei, Jumala varjelkoon tai paratkoon, niin hurja en ole! Tässä tuo kaunis passinne ... »

Emäntä tähysti passia, sanoi että mikäs vaikeus tuossa nyt oli, näyttää passiansa, ja vei vieraan kamariin.

Kuinka huone tuntui kolkolta! Miltei tyhjä se oli: ainoastaan sellaiset puikkojalkaiset pöytä ja tuolit, joita nimitetään suomalaisiksi Aino-tyyliksi, ja sänky kuopalle

painuneine patjoineen. Pöydällä hieman hämäränvärinen liina! Permannolla pölyinen matonpätkä. — Kamari arvokas ainoastaan yhdessä suhteessa: kalleutensa puolesta.

Olikos tapa kyniä ansiotta rahaa ennättänyt jo tännekin — hänen suomalaisen sydänmaansa loukkoihin? Sitä kysäisi Isidor hymyillen rouvalta, joka vastasi, että rahan arvo oli alentunut mitättömiin ja ettei hän suinkaan ollut herran vaivainen: hänen majatalonsa maksoi nyt satasen tuhatta, — vuosi sitten oli hän sen saanut kymmenellä. Etsiköön herra täältä paremman paikan, jos löytäisi!

Alakuloisissa mietteissä siitä, että juuri suomalaisella seudulla oli näin tönkeää, ahnasta, istui insinööri sitten vetoisen ikkunan ääressä odottaen teetä, joka tuli, lasi ja kaksikin, kelmeää, vedenväristä teetä.

»Mutta sokeri on lopussa. Sitä ei saa enää koko kaupungista. Tahtooko herra melassia?» kysyi palvelustyttö.

Tistelberg ei tahtonut: gulashitkin olivat hänestä jo liikaa — täällä!

Mutta pian pääsisi hän maalle ... !

Hän joi teensä, maistoi viipaleen taikinaista vehnäleipää; ja asettui levolle.

Nyt hän oli todellakin — vapaa!

Ja tässä pesässä tuntui suurelta onnelta, että hän saattoi nukahtaa ajatellen Julia Oljemarkia!

Aamulla tuli mies maalta insinööriä tiedustamaan. Mutta tuo Tarkkaselle tuttu kansakoulunopettaja ei hän ollut, sen näki kohta: opettajanhan piti olla samanikäinen kuin Isidor, kun taas tämä oli vanhus. Mutta reipas ja solakka vanhus! Kasvot kalpeat, mutta suorat; silmät samoin suoraan katsovat — ja kuitenkin ovelat, omituisesti punareunaiset, kuin itkettyneet. Paljaspäin seisoivat hän eteisessä. Otsa, jonka ympärillä harmahtavat hapsset värähtelivät, oli korkea

ja itsepäinen. Tistelberg kysyi, oliko hän opettaja Sarven lähettämä. Ukko hymähti salaperäisesti:

»Niin, olenhan tavallaan, jos olen ... Mutta se Kullervo Sarvi se kuitenkin joutui tuomaan minulle ilmi, että tällainen matkamies oli täältä haettava ja asunto teille meidän kylästä hankittava. Asunto nyt kyllä on ... jos se vain kelpaisi ... Ainakin se on niin hyvä kuin meidän pienessä kylässä etenkin näin talvisaikaan voi saada ... »

Ja hevonen odotti tuolla kadulla. Isidor oli jo aterioinut, ja lähdettiin kohta ... Katujen vierillä kinokset, — jäykkänä, sen näköisinä kuin eivät olisi aikoneet siitä milloinkaan sulaa! Hiljalleen lönkytettiin pitkin pääkatua, lohduttoman suoraa ja pitkää, — vaikkei se liene ollut kahtakaan kilometriä. Uudenaikaisia taloja, joissa törrötti tornintapaisia ja ammotti erimuotoisia ikkunoita: nuori suomalainen kaupunki, vailla sellaista tyylikkyyttä, jota vielä paikoin näki siellä vanhassa merenrantakaupungissa. — Varsin kauan ei vanhusta tarvinnut houkutella siirtymään pukilta reen perään Tistelbergin viereen, vällyjen alle. Körötettiin järven jäälle. Sitten ajettiin ulappaa, — metsiä kohti, metsiä, jotka kylmä oli jäykistänyt ikäänkuin kuolleiksi ... Tuuli muuttui kovemmaksi, kyytimies korjaili lammasnahkaisia paremmin Tistelbergin ympärille, laski hiljaa leikkiä puhurista ja hoputti ruunaansa, jonka harjaa viima viuhtoi.

Tistelberg alkoi tiedustella opettaja Sarvesta, ja lopulta ukko avautuikin puhumaan:

»Niin, se Kullervo Sarvi! Suoraan sanoen: hänestä en pidä! Minähän se estinkin teidät pääsemästä asumaan kansakoululle, jonne se opettaja olisi teidät ottanut. Ja siten estin tavallaan hänet tulemasta kaupunkiin teitä vastaan. — Haastelen nyt asiat niinkuin ne ovat. Minä olen kansakoulun johtokunnan esimies. Kullervo Sarvi, jolle maanmittarin tulosta oli kirjoitettu, kävi kyllä luonani

pyytämässä lupaa ottaa teidät luokseen. Ja onhan nyt tosin lapsilla joululomaa, joten koululla olisi ollut runsaasti tilaa. Mutta Kullervo Sarvi on nyt hengeltään sitä laatua, etten minä omantuntoni mukaan nähnyt omaavani oikeutta antaa hänen ottaa seuraansa ketään! Ei siitä teidän pitäisi pahastua, — uskonhan, että te kyllä olette oikea ihminen! Mutta tämä Kullervo Sarvi! En minä eivätkä muutkaan oikeat täällä saata häntä suvaita. Paitsi että hän antaa lasten telmiä pulpeteilla ja tanssittaa heitä juhlissa, vihkii hän koulun muutenkin pahaan elämään. Piti siellä viime kesänä vihkimätöntä naistakin, jota hän sanoi muka vaimokseen. Ei sellainen ole oikeaa elämää! Ei se ole edes surutontakaan: se on paatunutta.»

Vanhuksen puhe suruttomista ilmaisi, että hän oli herännäisiä.

»Tahallista paatumusta», jatkoi ukko. »Eikä hän sitä salaakaan. Kulkee julkisesti tehtaalla ja torpissa saarnaamassa. Ja turmelee opetustunneilla nuoret taimetkin. Pilkkaa lasten kuullen pappeja, kirkkoa, Jumalan seurakuntaa. Puhuu mukamas siitä rauhasta, jota ihmisjärjellä maailmaan rakennetaan. Parempi olisi, että myllynkivi ripustettaisiin hänen kaulaansa ... ! Hän on nyt niitä — sosialisteja! Tuoltahan se hänen kirkkonsa, jota hän suosii, näkyy», lasi vanhus leikkiä ja osoitti järven taakse, josta kohosi pari tehtaan savutorvea. »Kyykosken paperitehdas. Siellä se on heikäläisillä se työväentalonsa. — Kullervo Sarvi on saanut kyllä meiltä johtokunnan jäseniltä varoituksen etenkin lasten pilaamisesta. Mutta eipäs sano tottelevansa! Lasten vanhempiin ei muka kuulu ainakaan se, missä hän lepohetkensä ja sunnuntainsa viettää, palveleeko pirua tuolla työläisten punaisessa kirkossa vai käykö oikeassa kirkossa. Hän se pilaa työläisiä. Ja julkeitahan he ovat muutenkin siellä tehtaalla nykyään. Tehdas heitä syöttää, — heillä ei ole vaivaa hankkia

leipäänsä maasta, ei huolta kadoista eikä mistään sellaisesta kuin meillä maanviljelijöillä. Ei vastuuta askareista: menevät paikoilleen, kun kello soi aamulla, ovat siellä tuntinsa melkein miten haluavat, ja — sitten kävelemään kylään tai niihin kokouksiinsa. Liehakoimaan ostovaatteissa, sen parempi mitä koreammassa. Vaatimaan yhä lisää palkkaa. Ja tanssimaan — pyhänäkin, sellaista nyt sallitaan! ... Huutavat elintarpeitten kohonneen hinnassa niin ja niin monta prosenttia sodan jälkeen, ja talonpojan pitäisi heille antaa tuotteitaan huokeammalla kuin hän muualta saa! Nytkin melkein uhkailevat tehtaan herroja, jotka heidän elämäänsä armeliaasti katsovat. Kuuluisivat tekevän jymyn, jos lakot eivät olisi kielletyt. Ja siihen on se Kullervo Sarvi paljon syypää, pahin ärsyttäjistä, — sen olen sanonut hänelle itselleenkin suoraan. Mutta — ehkäpä te voisitte viihtyä hänen kanssaan? Me vain emme viihdy. Pois hänet täytyisi täältä raivata, sillä hän on — isästä perkeleestä!»

Tistelberg hätkähti vanhuksen viimeisiä kiihkeitä sanoja: ne olivat naiiveja, mutta samalla juhlallisen vakavia, pelottavan vakavia. Vanhus tuntui kunnan mieheltä: sitä hänen suorutensakin jo todisti; eikähän Isidor tuntenut vielä opettaja Sarvea, jota Onni oli hänelle suositellut ajattelematta, että Sarvi oli saattanut paljonkin muuttua sen jälkeen kun Tarkkanen oli hänet viimeksi nähnyt ...

»Totta on», lopetti sisämaan herännäinen tämän jutun, »ettei minulla ja muilla johtokunnan jäsenillä olisi oikeutta kieltää opettajaa pitämästä vieraita omalla puolellaan, asuinhuoneissaan. Mutta minä kielsin sittenkin, — teidän hyväksenne. Silloin hän suuttui ja rankaisi minua panemalla minut hankkimaan teille asunnon ja noutamaan teidät kaupungista. Ja minä hankin! Kyllähän siinä talossa pitäisi toimeen tulla. Ruokaakin siinä saisi sen aikaa minkä kuulutte kylässä viipyvän. Parhaani olen koettanut. Olisihan

se talo ollut minullakin, mutta meillä on niin ahdasta ja vaatimatonta ... »

Insinööri vakuutti olevansa sangen vaatimaton. Silloin vanhuksen kasvot kirkastuivat kuin hän olisi todellakin päässyt jostakin vaikeasta huolesta. Iloisesti hoputti hän taas hevostaan ja alkoi puhella muista asioista:

»Mitä sinne maailmalle kuuluu? Mitenkäs ... kyllä kai se Saksan Vilkku yhä vain antaa venäläisille ja ranskalaisille selkään! Minulla ei ole kuin pieni sanomalehti, mutta käyn joskus isommissa naapureissa. Se on se, Vilkku!»

Ukko iski silmää, iloitsi Vilkustaan, kaapaisi ilosta oikein kainaloaankin, ikäänkuin ilo olisi kutittanut.

»Niin, kyllä se antaa», myönteli Tistelberg hajamielisenä, ihmetellen ensiksi, että täälläkin asetuttiin puolelle tai toiselle, ja muistaen Rolf Idellin vakuuttaneen, mikäli hän, Tistelberg, ymmärsi, että ainoastaan meidän ruotsikkomme muka kannattaisivat Saksaa. Sitten innostui hän utelemaan ukolta, miksi isännän mielestä nyt Ranskan ja ryssän, ja kai siinä mukana heidän liittolaisensakin. Englannin, olisi saatava selkäänsä.

»Ihme, että se Englanti rupesi näiden puolelle», selitti ukko. »Englanti ... se kuuluu olevan oikeakin maa ... Sunnuntaikin siellä pyhitetään. Mutta Ranska ... mullistusten maa, ja liitossa tämän ryssän kanssa, työntää tälle rahaa ... Perikatoonsa kulkee, lasten puutteessa, se ranskalaisten valtakunta. Jumala rankaisee lapsettomuudella, kun irstaasti eletään ja mellastellaan. Mutta tämä Vilkku, tämä se pitää kurin. Hän se on keisari. Ei ole Saksassa sosialistien meneminen häpäisemään maailmanjärjestyttä ... Ja Vilkku se antaa kuria — tälle meidän sanansa syöneelle ... »

Herännäinen tarkoitti Nikolai II:sta.

Pilvet taivaanrannalla punersivat lumisten rantamäkien yläpuolella. Ylempänä taivaalla sinistä, joka tuskin erosi

valkeasta. Paperitehtaalta matalan niemen takaa alkoivat
sähkölamput kylmästi säkenöiden kiilua. Noustiin metsään,
koluttiin tuutivalla reellä soiden kinoksissa, sitten
kuusikoissa, joissa puut karistivat luntansa luokin
koskettaessa oksiin ... Sitten tultiin joen suuhun, kohva
lotisi hevosen kavioissa. Painuttiin alas rotkoon. Sen
pohjalla kohisi järvenlaskusta pienentynyt Kyykoski
suunnattomien louhikkorantainsa välissä. Järvi oli laskettu
muutamia vuosia sitten. Siitähän se oli tullut työnantaja
Tistelbergillekin ... Kohottiin lopulta pilkk pimeässä jyrkkää
mäenrinnettä, jonka laelta hohti tul insinöörin tilapäisen
kortteerin ikkunoista.

III

Siellä hän nyt oli ollut pari päivää, korvessa. Maanmittarin Spöytä talon salissa. Pöydän takana toinen täynnä ruukkukasveja, lehdettömiä tai mustiksi kuivuneissa lehdissä. Tuolta kiertele vielä ikäheinä ikkunan päältä puusängyn nurkkamaan ...

Yksinäinen ilta tämäkin. Ateria juuri nautittu viereisessä huoneessa, — yksin, seuralaisena vain oma varjo. Muuten kelpo illallinen, joukossa mannapuuroa, jota maanmittarit nimittävät maanmittarin puuroksi. Tuttu maalaisruoka, nytkin kanelilla ruskeaksi höystettynä, mutta ilman sokeria tällä kertaa. Ja siinä oli emäntä päiviteltyt sokerin ja kaikkien muiden nautintoaineiden vähenemistä. Valittanut paloöljyn kalleutta: insinöörille hän sitä kyllä antaisi, mutta itse talonväki oli alkanut jo polttaa talikynttilöitä ja päre valkeaa. — Emäntä poistui.

Sitten talo painui hiiskumattoman hiljaiseksi. Terveillä unenlahjoilla laupiaasti siunatut maalaisihmiset asettuivat levolle jo kello puoli kahdeksalta. — Öljylamppu pöydällä pihisee leppoisesti, valon upottaessa yläpuolen huonetta uinuvaan hämäärään ja levittäen kotoista lämpöä.

Yksinäistä? Mutta nuori mies tuntee itsensä onnelliseksi yksinäisyydessään ... Hyvään taloon tuntui herännäinen hänet hommanneen ... Hiljaisuus pihisee, tuuli ja tuiskunpyörteet ulkona seinämällä tohahtelevat. Kuumasta pirtistä erottaa sikeää kuorsausta, — siellä he makaavat kuin pehkujen lämmössä, — nuo terveimmän ja kai onnellisimman kansanluokan lapset, vapaat, omillaan elävät talonpojat ...

Niin, Tistelberg tuntee itsensä onnelliseksi, — poissa pauhaavasta politiikasta ja ennen kaikkea poissa omasta arvoituksestaan, joka oli tullut niin inhoittavaksi. Hän ei tahdo ajatella, muistaa, että se arvoitus vaatisi vielä jatkonsa ja ratkaisunsa.

Päivällä oli hän käynyt katselemassa kylää ulkopuolisesti. Oli kävellyt pitkät matkat raittiissa ilmassa. — Ja raittiisti väsyneenä heittäytyy hän jälleen tänäkin iltana verrattain aikaisin levolle. Mitäpä polttaakaan tässä Bakun kallista nestettä? Työ ei ollut vielä huolena.

Ja seuraavana aamuna, kun päivä ennätti hyvin kirkastua, tuli opettaja Sarvi viimein maanmittaria tapaamaan.

Tistelberg oli kuvitellut mielessään Sarvea jollakin tavoin amerikalaisen näköiseksi, sillä Tarkkanen oli tiennyt Sarven seikkailleen muutamia vuosia Atlantin takana. Tarkkanen oli kertonut, että Sarvi oli ylioppilas, oli tullut ylioppilaaksi samasta maaseutukaupungista kuin hänkin, muuten luokkansa ensimmäisenä, samoin kuin Onni; yhtä luokkaa alempana oli Sarvi ollut. Sitten oli Sarvi livistänyt Amerikkaan: pakoon venäläisten asevelvollisuutta, sillä juuri siihen aikaan lakkautettiin Suomen sotalaitos ja nuoret miehemme aiottiin viedä keisarikuntaan, hajoittaa venäläisen armeijan riveihin, meille vieraan, vihattavan rodun sekaan — venäläistymään. Silloin oli Tarkkanen hänet viimeksi nähnyt, ja nähnyt oikein kelpo miehenä: terveenä, hiukan jäykästi iloisena, selväpäisenä ja kuitenkin rohkeana, isänmaallisena. He olivat joskus Helsingissä istuneet yhdessä bodegoissa, viinilasien ääressä: molemmat he olivat kohtuuden miehiä. — Tarkkanen oli kuullut Kullervo Akilles Sarven olleen Yhdysvalloissa jonkin aikaa hevospaimenena ja sitten sanomalehtimiehenä.

Nyt ällistyi Tistelberg, kun hänen kuvittelemansa nuorennäköisen miehen asemasta, miehen, jonka piti muka

olla englantilaiseen tapaan parraton ja sileäleukainen, saliin työntyi ilmiö, jonka leukaparta harmaan ja valkean sekaisena ulottui puoliväliin rintaa. Pitkä hän oli, niin että täytyi taivuttaa selkäänsä matalahkossa ovesa. Sarkapuku. Kallokkat jalassa. Rukkaset irrallaan toisessa kädessä. Se patriarkka esitteli itsensä Sarveksi. Hän oli ystävällinen, naurahteli, hampaat kiilsivät silloin hohtavan valkeina. Ja kun hän riisui toisestakin kädestään mahdottoman ison koirannahkarukkasen, näyttivät kädetkin valkeilta. Ne kädet kättelivät lujasti, melkein liian rajusti pudistamalla, nuo kapeat, pitkäsormiset kädet. Kasvot olivat punertavat pakkasestakin. Katse suora, hymyilevä. Vesivaaleitten silmien ilme hermostunut ja ikäänkuin hiukan lapsellinen.

Kullervo Akilles Sarvi lausui insinöörin tervetulleeksi, ja jatkoi naurahtaen:

»No, te saitte asunnon! Sen kyllä arvasin: tuo pikku porho, joka teidät tänne toi, saattoi sen hyvin hankkia, — paremmin kuin minä. Kernaasti olisin ottanut teidät huoneisiini, mutta este ei tosiaan tullut minusta! Kertoiko se körttiläiskuningas jotain? Tällaisen suuren syntisen ei tietysti annettaisi enää kutsua vieraita edes omiin huoneisiinsa, — sillä ehkä soittaisin vieraileni urkuharmoonilla kansantansseja, ellen sen pahempaa ... »

Maanmittari myönsi, että kai hän oli jotakin vähäistä heränneeltä kuullut.

»Senhän arvasin», naurahti opettaja Sarvi. — Ja alkoi nyt puhua yhtä mittaa, niin vilkkaasti, että pari kultapaikkaa hänen hampaissaan kipeninä kiilsivät. »Kertoi luonnollisesti — minun vaimoasiastanikin? Onhan se hänentapaiselleen korpiporvarille merkillisyys: asua naisen kanssa antamatta itseään vihkiä. Tunnette siis tämän kysymyksen, niinkö? Oi, näistä talonpojista, — talollisista, — on ainainen vastus vapaalle hengelle! Tahdotteko kuulla jutun? Kuulla sen minunkin esittämänäni? *Audiatur et altera pars!* Minulla on

ystävä, elämäntoveri, — nainen, — siis vaimo. Mutta en tahdo vihittäväksi papin edessä, noitatemppujen säestyksellä. Nykyajan ihmisenä häpeän sellaista. Eikä hän itsekään sitä tahdo. Ja kun emme ole vihittäneet itseämme, paisui täällä maalaisille meistä tuskallinen huoli, ja kansakoululla en saa pitää vaimoani enää asumassa: johtokunta ja varsinkin tuo körtiläinen estivät sen viime kesän lopulla. Pohjanmaa ei ole kaukana täältä, joten tällä seudulla, — joka muuten on hyvin sekarotua, sanon sen ohimennen, enimmäkseen kuitenkin hämäläisiä ja sitten savolaisia, — tällä seudulla on pohjalaistakin verta, kuten esimerkiksi tämä tuima köriläs. Ai, enhän koskenut arkaan paikkaan? Pyydän anteeksi! Insinööri Tarkkanen kirjoitti nimittäin, että tekin olisitte sieltä pohjoisesta. Lapsuutenneko vain siellä elänyt, ettekä tunne rotuanne? — No niin, jälleen tuosta teidän tännetulostanne! Jonkinlaisesta psykologisesta intressistä halusin kumminkin mennä pyytämään johtokunnan esimieheltä lupaa ottaa luokseni teidät, kotiini mieleisen vieraan, — mieleisen: sillä olenhan hieman yksinkin täällä. Mutta entuudestaan minulle kaunaa kantava körtiläinen ei antanut! Siinä miehessä asuu vasta suututtavia ennakkoluuloja! En viitsinyt vedota selviin oikeuksiini siitä syystä, etten kenties olisi saattanut teitäkin huonoihin väleihin hänen kanssaan. Jätin asian kokonaan hänen huostaansa, kun sitä paitsi tiedän, että juuri hänellä, ei minulla, pakanalla, on vaikutusta näihin taikauskosiin ja kristillisiin maalaishärkiin, mielestäni tolvanoihiin, olivatpa he sitten isompia tai pienempiä manttaaliporhoja. No niin, hyvän hoidon kai tässä pikku rusthollissa saatte, — hyvästä maksusta; paremman kuin niinsanotun vanhanpojan luona ... Tunnustan, että minun kotonani olisikin sangen köyhää ... »

Tistelberg kiitteli talonsa väkeä. Kiitteli jo senkin vuoksi, että Sarven sanat voisivat kuulua seinän toiselle puolelle, niin kovalla äänellä ja uhittelevasti opettaja puhui. Siinä siirtyi sitten pakina ilmoihin, lumeen, jota oli sievoisesti, mutta ei pahaksi haitaksi kenellekään, ei edes maanmittarille, vesijättöihin, jotka oli jaettava, järveen, jonka laskeminen oli aiheuttanut niiden syntymisen, Onni Tarkkaseen, jonka Sarvi tuskin enää muisti. Ja sitten maailman tapahtumiin. Etenkin maailmansodasta olisi Kullervo Sarvi tahtonut puhua laajemmaltikin ja vakavasti, mutta tällä kertaa ei hän joutanut: hän oli menossa etsimään itselleen jostakin vähän sianlihaa ja voita. Hän oli näet itse itselleen kokkina, — kun ei saanut pitää puolisoaan. Sanoi pistäytyvänsä suksilla ehkä kirkollakin ja tehdaskylässä asti, koettamassa, saisiko narratuksi kauppiaalta myöskin puntin tulitikkuja. Nyt oli hän poikennut ainoastaan lausumaan Tistelbergin tervetulleeksi ja kutsumaan hänet vieraakseen ellei aikaisemmin, niin ainakin toki joulunaatoksi, kuten insinööri Tarkkasen kanssa oli sovittu. Jos Sarvi jotenkin voisi auttaa Tistelbergiä, tekisi hän sen kovin mielellään.

»Niin, nyt minun täytyy lähteä! Näinä suunnattomien voittojen ja täyttymättömän ahneuden, — kolmen menneen sotavuoden hillittömän gulashaamisen, sodan ylistetyn siunauksen, — aikoina, saa sellainen, jonka etuoikeutena maanomistus ei ole, hiihtää hiki otsassa yksinkertaisimmankin ravintonsa tähden, — ja pahimmin hän, joka on vihattu mies, ajatteleva mies; mies, joka ei ryhdy tilanomistajien kanssa aivan huutokauppasille ja ehdoin tahdoin rajahintoja korottamaan, — eikä muutenkaan heitä imartelemaan. Suurten luo en mene, vaikkei joku heistä aina, ihme kyllä, nylkisikään. Enimmäthän heistä kiskovat toiselta ihmiseltä paitsi nahkaa jopa hengenkin! Maailmansodan opettama kaunis taito! En

heiltä kerjää ilmeistä oikeuttani elää, saada leipäni!
Pitäkööt vain minua kerjäläisenä, niinkuin sittenkin tekevät,
kuten kaikkia muitakin tarvitsevia. Minua, joka
mielummin samoan loitolla heistä ja maksan pikku
paikoissa enemmänkin: köyhät tarvitsevat apua ... »

Saattaessaan Sarvea pihalle näki Tistelberg isännän
seisovan kuistilla ja katsovan pilkallisesti opettajan jälkeen,
joka hiihti pois rajusti sauvoilla sysäten, karvalakki korvilla.
Isäntä hymähti itsekseen jotakin, ja selitti sitten
Tistelbergille ainoastaan:

»Sosialisti ... taas matkalla tehtaalle ja mäkitupiin
villitsemään ... »

Joulun ei enää ollut kuin muutama päivä. Ennen uutta
vuotta alkaisi hauskalta tuntuva urakka. Nyt teki nuori mies
ainoastaan valmistuksia, kyseli paikkakunnan
asianomaisten isäntien nimiä, noin vain huvikseen, sillä
olihan hänellä paperiensa joukossa jo kaikki tiedot, mitä
työhönsä tarvitsi. Otti selvää, millaisia he kukin olivat,
tiedusteli vanhoja ukkoja paaluttajiksi, halusi udella, mistä
saisi oivallisimmat hevoset ... että työ menisi nopeasti. Kävi
tölleröissä etsimässä hupaisia ketjumiehiä ja teki heidän
kanssaan sopimukset. Suksien hankinnastakin oli puolen
päivän hauskus. Sitten tulivat viihdyttävät hiihdot
metsien pehmeissä hangissa ja lasketun järven jäällä, —
merkillisessä hiljaisuudessa: koskaan ennen ei hän ollut
sattunut tällaisiin talvitöihin, oli kierrellyt kansan
keskuudessa ainoastaan kesäisin, hauskimpana aikana ...
Muisti tulisia heinäkuun päiviä, joina hän ennen nuorena,
melkein lapsena oli pistellyt linjakeppejä pelkät kaatiot
yllään, iloisesti viheltäen, siellä angervoisilla
niittylakeuksilla ...

Ja ennen muuta odotti hän kirjettä Julialta! He olivat
sopineet keskenään kirjoittavansa toisilleen usein.
Anelevasti oli Julia pyytänyt häneltä kirjeitä, se pyytely oli

Isidorista tuntunut hyvältä, — ja kyllä hän kirjoittaisikin, mutta — eipäs vielä kirjoittanutkaan! Julia saisi kirjoittaa ensin, Julia tiesi osoitteen: juuri kansakoululla oli Tarkkanen, jolle Sarvi oli vastannut, sanonut postitoimiston olevan. Kansakoululla: hyvä aihe siis sekin käydä opettaja Sarven luona, tietämässä kirjeitä Julialta. Mutta Isidor ei tahtonut sinne vielä. Hän nautti odotuksesta, yksinäisyydestä, hiljaisuudesta — ikäänkuin todellakin jostain lomasta. Yksinäisyyttä tässä talossa kyllä sai. Isäntäväki oli hämäläistä, sitä oli alussa miltei tukala houkutella juttusille. Se puuhaili askareissaan vaiti, jopa istui jouten ollessaankin äänettömänä ... kuin kelpo muurahaisia, nämä yleensä ahkerat ihmiset, muurahaisia, jotka eivät ainaisessa työssään tarvitse sananlahjaa.

Isidor ajatteli, että ehkäpä he ovat näin äänettämiä ainoastaan — herraa kohtaan, ja oli siitä ajatuksestaan hieman katkera, — kunnes he sitten alkoivatkin muuttua hiukan puheliaammiksi. Lapset lähenivät jo luokse, ja hän ryhtyi välistä tuokioksi leikkimään heidän kanssaan. Elämä tuli rattoisammaksi. — Mutta kun hän ja isäntäväki olivat vaihtaneet jonkinlaista jutuntapaista keskenään, niin — taas painui Isidor mielellään takaisin yksinäisyyteensä, eteispuolelle: Julia Oljemark kutsui siihen ...

Ei vielä ajatustakaan, mitä rakkaussuhde oli heille molemmille jo merkinnyt tai voisi vastaisuudessa tuoda mukanaan. Vain muistelmia hetkistä Julian kanssa siellä etäällä, Ankeriaisen kaupungissa, joka muuten oli Isidorille nyt aivan yhdentekevä — kuin koko elämä: nyt hän eli Julian kanssa kahden — tällä tavalla.

Rauhaa, viileää rauhaa niinkuin talvi! Julian muistelemisen, — Julian, jota hän piti kauniina ja sydämeltä jalona, oli saattanut hänet ensi päivinä mielellään sietämään tuota silloin auttamattoman hitaalta ja jöröltä tuntuva isäntäväkeäkin. Ja nytkin, kun nuo ihmiset tulivat

vilkkaammiksi ja puhelivat asioistaan, tuntuivat he hänestä, melkein yhtäkkiä, merkillisiltä ... ne tuntuivat — kovin talonpoikaisilta. Mitä heidän muuta sitten olisi pitänyt olla? Isidor häpesi itseään, ja alkoi kuitenkin tuntea, että mitä hän heidän seurastaan? Julia, — se oli toista! Julia hiihti hänen vieressään joulukuun rauhoittavassa iltahämärässä pitkin tyhjiä järvenrantoja tai poikki vielä autiomman, kuolleen järvilakeuden. Julia muka kuiskutteli hänelle, — sellaistaahan ei rouva Oljemark todellisuudessaan koskaan tehnyt, — kun hän seiso i salin jäätyneen ikkunan ääressä ja katseli, kuinka aurinko laskeutui mustan metsän varjoon ja rusko loimotteli kultaa suurissa, taivaslakeen asti ulottuvissa pilvissä tai pitkissä hehkuvissa pilvikekäleissä alempana ilmanrannalla. Nopeasti tuli taivaan väriin samean keltaista, ikäänkuin sairasta, kalpeaa, kylmää. Ja sitten tuon ihanan, haikean loimotuksen jälkeen pimeys — yö. Talo asettuisi jälleen pian levolle.

Mutta ei vielä yö. Ennenkuin lamppu oli sytytettävä, näkyi vielä tulen tuike saunan ikkunasta salin ikkunaan. Rattoisasta saunasta, jossa vierasta oli kestitty ennen muita. Himmeä tuike, — kun taas tanhualla jo hohti ja säteili kuutamoa, valot ja varjot leikkivät sinisinä ja mustina, hanki kimalteli suurena erämaan keskellä, jossa eli niin merkillisen karuja, mutta yksinkertaisia, voimakkaita ihmisiä, ikäänkuin terveet korven ilvekset! Erämaa! Pakkasta paukahteleva yö! Kauneutta, josta hän olisi tahtonut ystävälleen kirjoittaa. Niin, mistä muusta? — Kirjoittaa, mutta — ei vielä.

Viimein hän toki ajatteli, että olisi aika käydä kansakoulua vilkaisemassa, olisiko Julialta tullut jotakin. Se ajatus toi mieleen ikäänkuin jonkin lämpöisen, hienon, huumaavan tuoksun. Niin, sellaisen astillisen tuulahduksen, jota ei ollut täällä.

Mitä hänessä oli jo tapahtunut siellä Ankeriaan kaupungissa, ei hän huomannut eikä ajatellut.

IV

Tuolla kohosi mäenharjalla kansakoulu, harmaan taivaan alla, keskellä hajanaista kylää.

Opettaja Sarvi tervehti Tistelbergiä välittömästi. Vaati tulemaan sisään, omalle puolelleen koulusalista, joka toimitti postikonttorin virkaa. Insinööri ei malttanut enää olla kysymättä, oliko hänelle kirjeitä. Opettaja myönsi ja kiiruhti selailemaan kirjahyllyjä.

Oli yksi kirje Onni Tarkkaselta. Nopeasti työnsi Tistelberg sen taskuunsa. Julialta oli kaksi kirjettä, hieman rutistuneissa kuorissa, päällekirjoitus vinoon lentäneellä käsialalla, joka oli pitkulaista, hermostuneen kulmikasta ja hutiloituakin, paikoin ohutviivaista, paikoin lujasti painettua. Tistelberg oli kirjekuorissa tuntevinaan Julian — hajun: hiukkasen äitelän, kuten ummehtuneen, ja samalla mieluisasti kiihoittavan, ärsyttävän. Hiljaa asetteli hän nyt nekin kirjeet taskuunsa, — jo kaksi kirjettä, — ja oli iloinen ja ikäänkuin jostakin vapautunut: kuin olisi päivä alkanut paistaa. Ulkona, koulusalin suurien ikkunain takana, oli harmaata, totista, — yksitoikkoista. Opettaja Sarvi kuulosteli, miten Tistelberg täällä viihtyi. Ja siinä menivät he opettajan huoneeseen tai huoneisiin: niitä oli kolme. Ensimmäinen kamareista näytti olevan aivan kylmillä pidetty, ja takimmainen, keittiön vieressä oleva, jossa opettaja asui, tuntui sekin viileänlaiselta. Kullervo Akilles Sarvi puuhaili kotonaan lappalaiskallokkat jalassa. Asuinkamari vaikutti sääliittävän köyhältä ja yksinkertaiselta: muutamia kapulatuoleja, rautasänky, iso kirjoituspöytä täynnä sanomalehtiä, papereita ja kirjoja,

jotka eivät olleet suinkaan sekamelskassa, mutta paljoutensa tähden huojuvissa pinoissa. Jollakin pienemmällä pöydällä liinana vanhoja sanomalehtiä. Mutta kirjahyllyt ulottuivat kattoon saakka, ja niissä näkyi paitsi kotimaisia myöskin vieraskielisiä teoksia, etenkin englantilaisia! Ikkunalla kitui kukkasia. — Erikoisena ylellisyytenä sängyn vieressä seinällä riippui musta kangas, johon oli ommeltu silkillä ja hopealla tähti, jota ympäröi häntäänsä pureva käärme. — Tistelbergillä oli aikaa ja melkein ikäänkuin pakko tarkastella huonetta, — vaikka pitikin moista pikku julkeutena, — sillä opettaja oli mennyt keittiöön, kahvia puuhailemaan. Isidor hymähti naiivin lystikkäälle käärmekuviolle, jonka oli tuntevinaan teosofien merkiksi, — kun taas kirjoituspöydällä näkyi, jollakin tavoin sekin tuon käärmeen henkeen soveltuen, avattuna siihen aikaan ilmestynyt kirkonvastainen aikakauslehti »Prometheus» ja muutamia työväen päälehdien, »Työmiehen» numeroita. Lehtien päälle oli jäänyt pari Marxin ja Krapotkinin teosta. Vielä oli sillä pöydällä keskeneräinen kirjoitus, ja punetolppo auki; kapeiksi leikatuista liuskoista päättäen oli kirjoitus aiottu sanomalehtiin, tai sitten se oli niitä esitelmiä, joita Sarvi kuului pitävän täällä Kyykosken paperitehtaan työväentalolla. Mutta mitä se vieraaseen kuului ... Isidor säpsähti ajatustakin, että olisi vilkaissut Sarven papereihin enemmän kuin silmät erehdyksessä niihin sattuivat, vaikka opettaja tuntui hänestä kovin mielenkiintoiselta.

Kullervo Akilles Sarvi tuli kamariin kahvimylly kädessä, alkoi jauhaa, ja kyseli siinä, miten insinööri oli nämä päivät viettänyt, — pakisi niinkuin yleensä vieraan kanssa ensin pakinoidaan, johteeksi kaikenlaisia vähäpätöisiä. Mutta pian kysyi hän, vakavaksi muuttuen ja luoden Tistelbergiin tiukan katseen:

»Mitäs te, insinööri, arvellette maailmansodasta?»

Taas sama kysymys, johon opettaja oli takertunut siellä Tistelbergin kortteeri talossa. Se tuli yhtäkkiä, tökäisemällä, kiivaasti. Kahvipapujen surina myllyssä oli lakannut, opettajan käsi seisahtunut kampiin.

Tistelberg naurahti kevytmielisesti:

»Mitäkö arvelen? Enpä paljon mitään ... »

Kysymyksen hartaus tuntui hänestä hupaiselta, ja kiihkeä vivahde, jolla sanat lausuttiin, niinikään hullunkuriselta — ja kiusalliselta. — Millekähän puolelle tämäkin suomalainen sitten asettuisi — maailmansodassa? Saksan, Ranskan vai minkä vieraan hyväksi hän lausuisi mielipiteensä ja tarjoaisi kannatuksensa?

»Lyödäänpä veikkaa, että tästä teurastuksesta, verikylvöstä itää maailmalle varmasti uusi aika!» huudahti opettaja Sarvi ja ojensi Tistelbergille kätensä. Sormenpäät olivat vielä punaiset kirjoituksen korjaamisesta. »No, lyöttekö veikkaa? Pienet viinikekkerit voin puolestani asettaa, — minulla on kotitekoista viiniä.»

Luonnollisesti tämäkin suomalainen, — Amerikassakin suomalaisena pysynyt, — oli valmis asettumaan jonkun puolelle, — hän amerikalaisesti vedonlyönnillä! Mutta mitä hän sillä varmasti itävällä uudella ajalla tarkoitti?

Opettaja Sarvi ilmaisi sen, seisoen keittiön ovella kahvia jauhaen. Hän syytti maailmansotaa ei suinkaan inhimillisenä heikkoutena ja mielettömyytenä, vaan kaikkien nykyaikaisten valtioiden kapitalistien sanattomana keskinäisenä sopimuksena ja ulkokultaisena laskelmana, jonka tarkoituksena oli hankkia lisää ylellisyyttä noille kapitalisteille itselleen ja heitä palveleville pienille vähemmistöille. Petos oli julkeasti verhottu, suurien laumojen vuoksi, kristillisyyden lampaannahkaan. Kansat, — keskiluokatkin, — kärsivät vilpittömän harha- ja taikauskonsa marttyyreinä, ja usko kirkon oppeihin oli kaikista harha- ja taikauskoista suurin. Mutta, kiitos

Jumalalle, — tai kehittyvälle ihmisjärjelle: tästä kaikkein pahimmasta kokemuksesta, julmimmasta, mitä kansat historiansa aikana olivat saaneet viattomasti kärsiä, juuri tästä sodasta avautuisivat lopulta niiden silmät, joita Kullervo Akilles Sarvi nimitti varsinaiseksi kansaksi, avautuisivat aivan varmasti. Kansat, jotka olivat palvelleet monta vuotta järjettömästi pettäjiään, ymmärtäisivät viimein tehdä verenimijöilleen tenän; ne heräisivät, viisastuisivat, kun eivät enää tapella jaksaisi. Ne syöksisivät eri maissa yhteiset vihollisensa, suuret kapitalistit ja koko heitä kannattavan vähemmistön, koettelemaan samaa kurjuutta, mitä heille itselleen oli annettu ...

»Jonkinlaista kostoako?» kysyi nuori insinööri.

»Kostoako? Vai kosto!» vastasi Sarvi. — Se olisi oikeutta. Ja vielä enemmän: kansojen puhdistamista nylkyreistä, verenimijöistä, — gulasheista, saalistajista, pettureista ...

Tistelberg tunsi, että olihan opettaja Sarven sanoissa paljon totta. Pahasti oli maailma saanut kärsiä. Hän syttyi hieman, — vanha vapaa-ajattelija, 80-luvun lapsi, vaikka jo sellaisena epäuskoista ja heikkonevaa laatua. Mutta kun opettaja Sarvi jälleen väitti, — soimattuaan eri maiden kirkkojen yhteistä ulkokultaisuutta, joka salli niiden toimia sodassa aivan omia oppejaan vastaan, jopa myöskin toisiaan vastaan, yllyttäen kristittyjä taistelemaan keskenään; kirottuaan eri maiden rahamiespiirien, etupäässä sotatarvetehtailijain, suunnatonta törkeyttä, ja pilkattuaan ajatuskyvyllä varustettujen sivistyneistöjen velttoutta, sivistyneiden, jotka eivät olleet nousseet kapinaan petkutusta, sotaa, vastaan; ja syytettyään viimein kaikkein ankarimmin eri maiden sosialisteja, joiden olisi ennen muita ollut ryhdyttävä tuollaiseen kapinaan; — niin, kun hän jälleen väitti, juttunsa alkuun palaten, yhäti kaikkeen syyllisiksi eräitä harvoja, kapitalisteja, yläluokkaa,

ajatteli Tistelberg: Olivatkohan nuo eräät sitten tehneet kaiken tämän tahallaan? Eivätkö he olleet joutuneet siihen tosiaan ainoastaan inhimillisessä heikkoudessaan, — kun eivät parempaa neuvoa keksineet? Ja kun opettaja kuvaili noiden vihaamiensa kapitalistien, paatuneiden yläluokkien, veltojen sivistyneistöjen vastakohtana itse kansaa, rahvasta, — köyhimpiä jäseniä kansasta, — ilmaisten vakaumuksensa, että ne, kansat sellaisina kuin hän ne käsitti, toisivat piankin paremman ajan, — silloin muisti Tistelberg omituisella tavalla — Juliaa, joka ei tuominnut ihmisiä luokittain, summakaupalla, eikä kovin paljon uskonut niihin köyhiin, joita oli silloin tällöin joutunut auttamaan, jos ei heiltä vaatinutkaan toki mitään. Hän säikähti hiukan tätä ajatustaan, että hän jollakin tavoin epäili kansaa. Hän, — kansanmies. Eikö hän enää siis — pitänyt kansasta? Mistä sellainen uusi olisi häneen tullut? Olisi ollut valhe sanoa, ettei hän muka siitä pitänyt: hän piti kyllä — yksinkertaisista, hyväsydämisistä ihmisistä.

Mutta Sarven vakuuttelut:

»Kansa, kansa, joka luo — uuden ajan ... »

Tistelberg näki Julian pudistavan tällaisille väitteille hymyillen päätänsä. Niin, ainoastaan jokin yksilö erikseen, kansanluokista riippumatta, oli Julialle hyvä, — yksinkertainen, vaatimaton, hillitty, jalo. Ja Julialle näytti olevan tärkeämpää kunkin pitää huolta omasta hyvydestään kuin jaotella ihmislaatuja luokkien mukaan ...

Olisivatko Julian ajatukset häneen vaikuttaneet, — tuntuen nyt omituisena, kitkeränä epäilyksenä? Julia oli — ikäänkuin hänen sisällään, hänen »sielunsa», kuten Julia olisi sanonut. Se tuntui Tistelbergistä hyvältä, vaikka sielunsa olikin ärsyttävä.

Ja kun opettaja Sarvi yhä siinä pauhasi, vuoroin punaisena, vuoroin kalpeana järkytyksestä, pauhasi niin että parta järähteli ja hieman sylkeäkin pirskui huulilta

tulistuneiden sanojen mukana, vivahti hän Tistelbergistä koko lailla koomilliselta ja hänen kiihkonsa tuntui tuskalliselta. Tistelberg tahtoi keventää asiaa, hän löi sen leikiksi, sanoi:

»No niin, sietämättömäksi käy tämä sota jo viimeinkin. Tahtoohan kai enin osa ihmisiä ainoastaan elää rauhassa ... Ja — minäpä tiedän, kuinka tämä leikki saataisiin loppumaan. Tiedän, millä tavalla vastaisuudessa sotia käydään! Kovin helppoja, hauskoja sotia! Kuulkaahan, opettaja, tällä tavoin. Armeijat, kahden vihollismaan armeijat, marssivat rajalle, toisiaan vastaan. Miehet patruunoilla varustettuina, kuormastot mukana. Meille rakas papisto otetaan joukkoon retkelle. Tullaan rajalinjalle. Armeijat, — sotamiehet, — sekautuvat toisiinsa, juttelevat toistensa kanssa, mikäli toistensa kieltä ymmärtävät; no, tulkithan auttavat, tai sitten osataan kaikissa maissa jo yleensä esperantoa. Istutaan mättäille, — ranskalaiset ja saksalaiset sekaisin, — mutta eivät toki venäläiset ja saksalaiset, sillä se olisi minusta riivatun ikävää. — Istutaan, tupakoidaan. Jutellaan vuodentuloista, kylvämisestä ja kyntämisestä. Pakinoidaan puuta ja heinää. Katsellaan toistensa aseita ja taskupeilejä. — Viimein nousee joku sotamiehistä pystyyn, saksalainen, pistää porssiiniipiipun taskuunsa ja sanoo:

— Ei kai tässä nyt auta muu kuin alkaa se sota.

— Ei kai auta, myöntää ranskalainen. Ketä ammutaan ensiksi?

— Ammutaan kenraalit ensiksi. Kukin armeija pitää huolta omista kenraaleistaan.

Sitten ammutaan kenraalit. Sitten everstit, majurit ja sen sellaiset. Vähitellen yhä pienempiin. Lopulta aliupseeritkin. — Ja siihen loppuu sota. Viholliset lyövät toisilleen kättä, hyvästelevät toisiaan, sanovat:

— Tämä sota kävi oikein mukavasti.